בראשית ב

א. אויפן פסוק [1] „יהי מארת גו׳ והיו לאותות גו״ ברענגט רש״י אַראָפּ דעם מאמר חז״ל [2] „כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם שנאמר [3] מאותות השמים אל תחתו וגו׳ [4] בעשותכם רצון הקב״ה אין אתם צריכין לידאג מן הפורענות״.

וועגן דער סיבה פאַרוואָאס די מאורות זיינען „לוקין״ זאָגט די גמרא [5] „בשביל ארבעה דברים חמה לוקה על אב ב״ד שמת ואינו נספד כהלכה וכו׳ ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקין על כותבי פלסתר וכו״ — ד.ה. אַז דער ליקוי המאורות איז פאַרבונדן מיט מעשה בני אדם.

איז ידוע די קשיא: דאָס וואָס „מאורות לוקין״ — ליקוי חמה ולבנה — איז אַן איינגעשטעלטע זאַך אין טבע הבריאה באופן אַז זיי קומען אין באַשטימטע ציַיטן, ביז אַז מען קען פאָרויס רעכענען ווען זיי וועלן פאָר־קומען — היינט ווי קען מען זאָגן אַז „בשביל ארבעה דברים חמה לוקה .. מאורות לוקין״, בשעת אַז דאָס איז אַן ענין הכרחי מצד די חוקי הטבע און מען קען עס ניט פאַרמיידן [6]?

ב. געווייסע מענשען האָבן במשך פון דורות זיך באַנוצט מיט דער „קשיא״ אַלס „באַווייז״, אַז ח״ו ניט אַלץ וואָס שטייט אין חז״ל איז ריכטיק [7] — און דערמיט האָבן זיי באַרעכטיקט זייער הנהגה פון, ח״ו, ניט מקיים זיין תומ״צ.

דער אמת איז אָבער, אַז דאָס וואָס איינער איז ניט מקיים תומ״צ איז עס ניט צוליב זיינע „שכל׳דיקע קשיות״, נאָר מצד דעם „לתיאבון״ פון זיינע מדות; און די קשיות זיינען אַן אויסרייד צו פאַרענטפערן זיין הנהגה שלא כדבעי — און דעריבער איז פאַר זיי גענוג אויך

1) פרשתנו א, יד.

2) ראה תוספתא סוכה פ״ב ה״ז. סוכה כט, א. מכילתא בא יב, ב (סוף פרשה א׳). ועוד.

3) ירמי׳ י, ב.

4) בכמה כת״י ודפוסים ליתא „וגו׳״.

5) סוכה שם. תוספתא שם ה״ו. וראה פדר״א ספ״ז.

6) ביערות דבש ח״ב דרשות בק״ק אה״ו דרשה ג׳ (סז, ד (— בדפוס לעמבערג) הובא בענף יוסף לע״י סוכה שם), שהכוונה בליקוי המאורות היא לא להליקוי שמוכרח מצד הטבע, כ״א לזה „שיש במאורות .. העדר אור .. וכמו שמצינו לפעמים כתמים שחורות וכדומה בשמש וירח .. וזה אינו תלוי בחשבון וסיבה״.

אבל לא זכיתי להבין דבריו •: א) מי יודע עד״ז (הכתמים) — שיהי׳ סימן בשבילו ? ב) י״א (עתה) שגם בזה יש מחזור טבעי מחושב מראש. ג) פירוש זה הוא היפך פשטות הענין, וגם היפך כו״כ מראשוני מפרשי הש״ס והמכילתא שם (כולל — אלה דשתקו ולא העירו כלום). ד) הסימן רע הוא „משל .. למלך בו״ד .. טול פנס מפניהם והושיבם בחושך״ (סוכה שם. תוספתא שם ה״ז) — ומזה מובן שקאי גם על הליקוי שמצד הטבע, שהרי גם באם נטילת הפנס מחושב מראש — ה״ז ישיבה בחושך.

בחסדי דוד לתוספתא שם, שכוונת רז״ל היא „שלפעמים יארע הליקוי בזמן שאינו ראוי להיות כפי מהלך הגלגלים, ואז היא רא״ שאינה אלא להורות פורענות בשביל דברים הללו״ — אבל (נוסף על קושיות הנ״ל ג״ד, הנה) מתי קרה כזה ? והרי הסיבות שבש״ס — „על אב ב״ד כו״ — ודאי שאירעו כו״כ פעמים.

7) להעיר מפיה״מ להרמב״ם סנה׳ ר״פ חלק ד״ה „והכת השניי״. שם בהקדמתו ד״ה אחר כן „וזה הענין הרביעי״.

•) ולהעיר, שמפורסם שבעהמ״ס זה הי׳ (מוכרח) לוויכוחים רבים עם חכמי או״ה בימיו (כולל — חוכנים מפורסמים), ועיין ב״ב קטז, רע״ב. מנחות סה, רע״ב. בכורות ח, ב. ועוד.

אזא „קשיא", וואס מיט א התבוננות קלה זעט מען, אז די „קשיא" האט ניט קיין ממשות, ובהקדמה:

הכל מודים אז אין די צייטן פון די תנאים ואמוראים איז דער חשבון הזמנים פון די ליקויי חמה ולבנה שוין געווען מפורסם צווישן די חכמי האומות; און יעדער וואס איז באקאנט מיט דברי ימי ישראל [פון די סיפורים וואס ווערן געבראכט אין דברי חז"ל; ובפרטיות יותר — פון די ספרי דברי הימים ההם] ווייס, אז די חכמי אומות העולם זיינען געשטאנען אין א נאָ־ענטער פארבינדונג, אין עניני חכמה ומדע, מיט די חכמי ישראל, ביז צו פירן מיט זיי וויכוחים אין אלערליי חכמות[8], אויך אין חכמת התכונה[9];

איז אויב אפילו מעוטע זיך איינ־עקש'נען און ניט וועלן אננעמען, אז אין די עניני מדע[10] וחשבונות התכונה האבן די חכמי ישראל געהאט א ידיעה ברורה[11] און דורך די חכמי ישראל[12] זיינען זיי דערגאנגען צו די חכמי אוה"ע — איז אבער א דבר ברור, וואס מ'קען זיך ניט דינגען, אז בשעת די חשבונות פון די ליקויי חמה ולבנה זיינען געווען מפורסם באַ די חכמי אוה"ע, זיינען זיי געווויס געווען באַוואוסט צו די חכמי ישראל[13] דורך זייער משא ומתן (מיט די חכמי האומות) הנ"ל; ובפרט ענינים פון חכמת התכונה, וואס די ידיעות זיינען נוגע צו דער מצוה פון קידוש החודש[14].

און דעריבער איז פשוט, אז אט דער מאמר חז"ל — אז ליקוי חמה ולבנה איז א סימן רע כו' (און זיי קומען „בשביל ארבעה דברים") — קען ניט זיין בסתירה צו דעם וואס דער ליקוי איז מוכרח מצד די חוקי הטבע.

ג. לכאורה וואלט מען געקענט לערנען[15], אז דאס וואס „כשהמאורות לוקין סימן כו'" איז די הדגשה (ניט אין

---

8) ראה בכורות ח, ב. ובכ"מ.

9) ראה פסחים צד, ב. ועוד.

10) ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' חכמות חיצוניות (ע' נח), וש"נ.

11) כמבואר בספרים הדנים בענין העבור כו'. וראה רמב"ם הל' קדה"ח ספי"ז (ועוד) שחכמה זו כבר היתה כתובה בספרים ע"י חכמי ישראל בימי הנביאים מבני יששכר אלא שלא הגיעו אלינו (וראה שם פ"א ה"ו. פי"א ה"ג־ד). וראה תרגום לדה"א יב, לב. ועוד. ועיין שבת (עה, א): שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות .. כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים. וי"א שהיא במנין המצות (ראה סמ"ג מ"ע מז. סהמ"צ להרמב"ם שרש ב').

12) ראה ספר העבור לראב"ח הנשיא מאמר ב' שער ב' בסופו. ועוד.

13) ראה פדר"א שם. וראה מאירי שבת שם: מצוה על האדם .. ושיחשב בתקופות ומזלות מפני שחכמה זו מפוארה בידיעת אותות השמים ולקוח המאורות בלי שום שגיאה. וראה יסוד עולם מאמר ג' פי"ז בסופו.

14) ראה רמב"ם הל' קדה"ח ספי"ז.

15) ראה שלה"ה פ' נח (עדר, ב בהגה"ה) בשם הרמ"א — לענין הקשת. וראה שם בשם „חכם מופלג" — לענין קשת וליקויים. וראה אוה"ת נח תרמח, א ואילך.

בשל"ה שם מתרץ ד"הי' צופה הקב"ה ומביט בכל הדורות וברא .. שיהיו לקוי בעת שראוי ללקות מפני חטא' הנ"ל. ואל תבהל .. כבר גלוי וידוע כל החטאים שיהיו וע"ז עשה הקב"ה מעשה וברא בריאתו א"כ .. שהחטאים האלה הם הכרחיים .. כבר הארכתי בזה כו'" [ויומתק ע"פ המבואר (תו"ח תולדות יג, א ואילך) בענין „נורא עלילה על בני אדם" — שגם החטאים הם ע"פ השגחה כו' (ראה לקו"ש ח"ה ע' 65 ואילך, וש"נ)] —

אבל ראה מאמר שני המאורות (להרה"ח וכו' הרר"א מהאמלי) יא, ב בהגה"ה — ד"ע"פ דרך זה א"א לתרץ בענין ליקוי המאורות כו'", עי"ש. ולהעיר מהידוע (ראה לקו"ש ח"ה ע' 132 הערה 3. ח"ו ע' 65 הערה 46, וש"נ) דאם הידיעה שלמעלה באה בדיבור ה"ז מכריחה את הבחירה (שלכן „צדיק ורשע לא קאמר") — וכש"כ בנדו"ד לכאורה, שהמדובר בקביעת סדר בטבע הבריאה, ובל' השל"ה „עשה .. מעשה וברא בריאתו".

עצם הליקוי, נאָר) אין דעם זען דעם ליקוי. וואָרום וויבאַלד דער אויבערשטער ווייזט אַ אידן אַ „סימן רע" איז דאָך דאָס מיט דער כוונה אַז זיי זאָלן תשובה טאָן[16] — דאַרפן זיי דאָך זען דעם סימן.

ועפ"ז איז פאַרענטפערט די קשיא הנ"ל: מצד חוקי הטבע איז נאָר דער עצם ליקוי אַ דבר המוכרח; ס'איז אַבער ניט מוכרח אַז מען זאָל זען דעם ליקוי, ווייל עס קענען זיין ענינים וכיו"ב וואָס פאַרשטעלן דעם ליקוי.

און דער פרט איז אַפהענגיק אין מעשה בני אדם: ווען ס'זיינען דאָ די „ארבעה דברים" איז דאָ דער „סימן רע" דורכדעם וואָס מ'זעט דעם ליקוי; און ווען די הנהגה איז כדבעי, זיינען דאָ ענינים וועלכע זיינען מסתיר דעם ליקוי, אַזוי אַז ס'איז ניטאָ דער „סימן רע".

אַבער דער ביאור איז ניט אויסגעהאַלטן, ווייל

(נוסף אויף דעם, וואָס עס זיינען דאָ געוויסע מקומות וואו עס איז כמעט ניטאָ די מציאות פון ענינים, ווי אין ארץ מצרים וואו עס זיינען ניטאָ קיין ענינים (און דערפאַר אויך ניט קיין גשמים[17]))

פון לשון רז"ל „כשהמאורות לוקין" איז מוכח, אַז דער סימן רע באַשטייט ניט אין זען דעם ליקוי, נאָר אין דעם ליקוי גופא.

און דערפאַר טיילט די גמרא[18] פאָנאַנדער (אין דער בריתא) צווישן אידן און עכו"ם — „בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים, לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבים לחמה": דער פירוש אין דעם איז, אַז וויבאַלד בנ"י זיינען דומה ללבנה און עכו"ם לחמה[19] — איז דער ליקוי אין זייער הנהגה גורם דעם ליקוי אין חמה ולבנה: דער ליקוי (וחסרון) חמה ולבנה איז מצד דעם ליקוי (וחסרון) אין דער הנהגה פון עכו"ם ובנ"י.

ובמילא איז מובן, אַז ווען דער מצב פון אידן איז בשלימות דאַרף איבערהויפט ניט זיין קיין ליקוי וחסרון אין דער לבנה (און ניט אַז ס'איז דאָ אַ ליקוי, נאָר מ'זעט עס ניט).

ד. דער ביאור אין דעם איז בפשטות[20]:

דער פשט אין „כשהמאורות לוקין סימן רע כו'" (און אַז דאָס איז „בשביל ארבעה דברים כו'") איז — ווען עס קומט פאָר אַ ליקוי המאורות איז עס אַ סימן אַז אין דעם זמן איז די שליטה פון אַ מזל רע [ע"ד ווי מען געפינט בכמה מקומות אין מאמרי חז"ל[21] וועגן געוויסע זמנים וואָס דעמאָלט איז ריע מזלי' וכיו"ב] — ס'איז אַ זמן מסוגל צו פורענויות און דאָס איז אויך גורם אַז

16) ראה בנדר"ד — ס' חסידים סי' סו, רל (ושם: ואם אדם רואה כו'). הובא במג"א או"ח ר"ס תקס. באר היטב שם סתקע"א סוסק"א.

17) פרש"י ר"פ מקץ. ויגש מז, י. וארא ז, יז. סוטה יג, א ד"ה כדי. ועוד. — ודוחק לתרץ דכאשר ישראל עושין רצונו של הקב"ה עושה הקב"ה נס ומביא עננים כו'.

18) מקומות שנסמנו לעיל הערה 2.

19) ראה בארוכה אוה"ת בראשית ד"ה ויאמר לו יהונתן וביאורו.

20) ראה עד"ז עיון יעקב לע"י סוכה שם. ערוך לנר סוכה שם. ביאור לר"ב דיסקין (שנדפס בספר מדרש תנאים — ווילנא תקצ"ט) לפדר"א ספ"ז. מאמר שני המאורות שם (ברית העמוד). ועי"ש בהמשך דבריו ע"ד החסידות.

21) ראה לדוגמא: שבת קכט, ב. קנו, א. תענית כט, א ואילך. שר"ע יו"ד סקע"ט ס"ב. זח"ג נח, סע"א ואילך. רלד, א. שם רע"מ רפא, ב. ועוד.

מען זאָל דעמאָלט (מער) מעניש זיין צוליב די „ארבעה דברים“;

ומהאי טעמא איז „בעשותכם רצון הקב“ה אין אתם צריכים לידאג מן הפורענות“ [22] — ווייל ס'איז ניטאָ אויף וואָס צו מעניש זיין.

ועפ“ז האָט קיין ארט ניט צו פרעגן פון דעם וואָס ליקוי חמה ולבנה מוז קומען אין באַשטימטע צייטן מצד חוקי הטבע — ווייל דער ליקוי איז ניט אָ תוצאה פון מעשה בני אדם: ס'איז בלויז אָ סימן פון אָן עת פורענויות וועט מ'איז מעניש במיוחד אויף די ד' דברים, און די זמנים (פון מזל רע כו') מיט זייערע „סימנים“ זיינען טאָקע מלכתחילה אויסגעשטעלט אויף דעם אופן אין טבע וסדר הבריאה [ע“ד די זמנים וואָס די גמרא רעכנט אויס אין שבת [23] — „האי מאן ד(נולד) בחד כו' יהי כו'“. ועוד].

ה. עס פאַדערט זיך אָבער נאָך אַלץ הסברה:

די גמרא [24] איז מחלק צווישן אידן און עובדי כוכבים — „בזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו .. ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה עובדי כוכבים יחתו ואין ישראל יחתו“ — וואָס דערפון איז פאַר־שטאַנדיק, אַז אין דעם זעלבן אופן ומצב וואָס ביי אידן איז „אל יחתו“ (וועו „עושין רצונו של מקום“), איז ביי גוים — „יחתו“;

דאַרף מען פאַרשטיין: אויב „סימן רע“ מיינט אָ זמן וועו מ'איז מעניש במיוחד (פאַר ניט אָפהיטן די ד' דברים) — און דער פשט אין „עושין רצונו של מקום“ איז אַז מ'איז אויף זיי ניט עובר ובמילא קומט ניט קיין עונש — פאַרוואָס דאַרף זיין „יחתו הגוים“ אויך די וואָס זיינען ניט עובר רצונו?

ו. דער ביאור אין דעם:

די ווירקונג פון „מזל“ אין באַשטימטע זמנים איז (ניט נאָר בנוגע צו שכר ועונש, נאָר אויך) בנוגע הנהגת בני אדם — אַז דער „מזל“ איז גורם ביי זיי אָ נטי' צו געוויסע הנהגות און מעשים (לטובה או כו'): ולדוגמא: „אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה“ [25], וואָס דער פירוש איז ניט אַז בייטאָג קען מען ניט מצליח זיין אין לימוד התורה [26], נאָר אַז „לילה“ איז אָ זמן מסוגל צו הצלחה בתורה מער ווי ביום, וועו מ'דאַרף האָבן מער יגיעה אויף צו קענען מצליח זיין.

עד“ז איז עס אויך בנוגע צו דעם מאמר חז“ל אין שבת „האי מאן כו' יהי כו'“, אַז די טבע ותכונות האדם זיינען תלוי אין דעם (מזל פון דעם) זמן שנולד בו —

דאָס מיינט ניט אַז דער מזל ווירקט באופן הכרחי אויף דער הנהגה פון דעם וואָס איז געבאָרן געוואָרן אין דעם זמן — וואָרום ס'איז דאָך „רשות לכל אדם נתונה“ צו זיין אָ צדיק אָדער להיפך [27], און ס'איז ניט שייך אַז „תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו“ [28] — נאָר עס מיינט, אַז דער מזל פון דעם זמן שאָפט ביים מענטשן אָ „נטי' קצת“ [29] צו

22) פרש“י שהובא בתחלת השיחה. וראה סוכה, תוספתא ופדר“א שם. לקמן הערה 40.

23) קנו, א.

24) סוכה שם. ועד“ז במקומות שהובאו לעיל הערה 22.

25) הל' ת“ת לרמב“ם פ“ג הי“ג. לאדה“ז — פ“ד ס“ח.

26) שלכן „מצוה ללמוד ביום ובלילה“ (הל' ת“ת שם).

27) רמב“ם הל' תשובה רפ“ה.

28) שם ה“ד.

29) לח“מ שם.

אַ דבר מסוים, אַבער דורך יגיעה קען ער זיך מתגבר זיין בהנהגתו אויף דער טבע און אפילו איר ענדערן און איבער־מאַכן.

ע"ד המבואר (בארוכה) אין שמונה פרקים להרמב"ם [30], אַז „אי אפשר שיולד האדם וכו' בטבע בעל מעלה ולא בעל חסרון", מער ניט וואָס „בטבע מוכן למעלה או לחסרון", און דעריבער איז די טבע ניט מכריח די בחירה: דער חילוק איז נאָר:

דער וואָס איז „בטבע מוכן למעלה" דאַרף וויניקער האַרעווען אויף דער בחירה צו זיין אַ בעל מעלה, ווייל זיין טבע העלפט אים אַרויס (ער האָט אַבער בחירה חפשית צו זיין דער היפך פון אַ בעל מעלה); משא"כ דער וואָס איז „מוכן לחסרון" דאַרף מער האַרעווען אויף צו ווערן אַ בעל מעלה (ולאידך, איז דאָס גופא אַ באַווייז אַז מ'האָט אים געגעבן גרעסערע כוחות ווי דעם וואָס איז „בטבע מוכן למעלה", וואָרום — „לפום גמלא שיחנא" [31]) —

ועד"ז איז בנוגע די באַשטימטע תכונות וואָס קומען מצד דעם (מזל ה)זמן שנולד בו האדם: אע"פ אַז דער לשון הגמרא איז „האי מאן כו' יהי כו'", מיינט עס אַבער ניט אַז דער מענטש איז מוכרח אין דעם, נאָר ער דאַרף האָבן מער התגברות און האַרעווענ'יג אויף צו בייקומען די טבע.

[ובדוגמא לזה איז בנוגע אַלע זמנים אויף וועלכע ס'ווערט געזאָגט אַז ס'איז אַ „יום חייב" [32] וכיו"ב, אַז ס'איז נאָר וואָס אין דעם זמן איז מער עלול אַן ענין של חובה, און דעריבער דאַרף מען דעם טאָג זיין אויסגעהיט אין געוויסע זאַכן (ווי, לדוגמא, „אין מתחילין בב' וד'" [33] וכיו"ב), אַבער עס איז ניט קיין דבר המוכרח;

און דערפאַר איז דער דין „אין מתחילין בב' ובד'" שייך נאָר דאָן וועו דאָס איז ניט בסתירה צו „אין מעבירין על המצות" [34]; און אַזוי אויך — אויב ס'איז נאָר דאָ די ריכטיקע השתדלות, קען מען האָבן הצלחה אפילו ביום חייב וכו' [35].

ז. עפ"ז קען מען זאָגן, אַז דער פשט אין דעם מאמר „כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם" איז [ניט נאָר אַז ס'איז אַ זמן פון פורעניות צו מענש זיין אויף אַ הנהגה בלתי רצוי', נאָר], אַז דאָס איז אַ זמן וועו ביים מענטשן דערוועקט זיך בטבע (באופן מיוחד) אַ נטי' והמשכה צו אַ הנהגה לא טובה: דאָס איז אַבער ניט אין אַן אופן וואָס איז אים מכריח צו אַזאַ הנהגה, ווייל ער האָט בכח צו מתגבר זיין זיך אויף די נטיות.

[און דערמיט איז מדויק דער לשון אינעם משל [36] וואָס די גמרא ברענגט אויפן ענין פון ליקוי חמה: „מלך בו"ד שעשה סעודה לעבדיו והניח פנס לפניהם כעס עליהם ואמר לעבדו טול פנס מפניהם כו'", ד. ה. אַז דער „טול פנס כו'" ווערט געטאָן (ויט דורכן מלך אַליין, נאָר) דורך „עבדו" — ווייל דער

30) רפ"ח. וראה גם עקידה שער כב ושער כו.
31) סוטה יג, ב. וש"נ.
32) תענית שם.

33) יו"ד שם. רע"מ שם. וראה שם רעג, א. רלד, א. שבת קכט, ב.
34) ראה ס' חסידים סי' נט. וראה רע"מ שם רעג, א. ולהעיר משו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ה סט"ו-טז.
35) ראה רש"י בא יוד, יוד. וראה בארוכה מאמר שני המאורות שם.
36) ובערוך לנר שם מפרש ד„עבדו" קאי על הלבנה שמונע אור הפנס (השמש) מעבדיו (יושבי הארץ).

ליקוי וסימן רע פון דעם זמן איז נאָר אַן ענין שמצד הטבע (עבדו של מלך)].

און דער לשון „בשביל ארבעה דברים חמה לוקה כו״ מיינט [ניט אַז דער ליקוי המאורות איז צוליב דער ניט גוטער הנהגה בפועל אין די ד׳ דברים, נאָר], אַז צוליב דעם וואָס אין דעם זמן איז דאָ אַ נט׳ והמשכה צו די „ארבעה דברים״ — המאורות לוקין כו׳.

ח. ע״פ הנ״ל וועט מען אויך פאָר־שטיין דעם אויפטו, וואָס דווקא ביי בנ״י איז געזאָגט געווארן „אל תחתו״, משא״כ ביי עכו״ם:

אע״פ אַז אויך עכו״ם קענען זיך מתגבר זיין אויף די טבעיות׳דיקע נטיות וכו׳ וואָס דער זמן איז גורם און פירן זיך כדבעי — וואָרום כאָטש זיי האָבן ניט דעם אמת׳ן ענין פון בחירה[37], ווערן זיי אָבער ניט נענש סיידן זיי זינדיקן „מעצמן״[38] — פונדעסטוועגן, וויבאַלד אַז זיי זיינען אונטערוואָרפן דער הנה־גת הטבע, דאָרפן זיי האָבן גרויס השתדלות ויגיעה כו׳ צו מבטל זיין די טבע, און דערפאָר — „יחתו הגוים מהמה״, זיי האָבן מורא פאָר די נטיות שמצד הטבע.

משא״כ אידן, בשעת ביי זיי איז דאָ אַ הוספה אין עבודת ה׳, העכער פון די מדידות והגבלות פון זייער טבע — עושין רצונו של מקום[39] — זיינען זיי העכער פון טבע (אויך — פון „אותות השמים״), און דערפאָר איז — „אין מתיראין מכל אלו״:

ניט נאָר קענען זיי זיך מתגבר זיין אויף טבע (דורך יגיעה והשתדלות צו מבטל זיין די טבע), נאָר זיי רעכענען זיך לכתחילה ניט מיט די „אותות השמים״ — מתחילין בב׳ ובד׳ וכיו״ב, ביז צו אַ מצב וואָס מען דאַרף זיך ניט רעכענען מיט הנהגת הטבע בכלל[40], דעם אויבערשטנ׳ס הנהגה מיט צדי־קים[41] (ועמך כולם צדיקים[42]) איז אַ הנהגה נסית גלוי׳ שלמעלה מן הטבע.

(משיחת ש״פ שלח תשל״ה)

---

37) שהיא רק בבנ״י (מצד מעלת נשמתם) — כמובן מלקו״ת אמור לח, ב. ועוד.

38) עיין רמב״ם הל׳ תשובה פ״ו ה״ג. שמונה פרקים שם (בהמשך הפרק).

39) כידוע (חדא״ג מהרש״א ברכות לה, ב. או״ת להה״מ נג, ד. לקו״ת שלח מב, ג. ועוד) דעושין רצונו של מקום הוא ע״י העבודה ד„בכל מאדך״, למעלה ממדידה והגבלה.

40) ע״פ המבואר בפנים יומתק לשון ר׳ יונתן במכילתא שם „אלו ואלו נתנו לגוים״ (ולא הזכיר „עושין רצונו כו״ — כפשטות לשון הכתוב „ומאותות השמים אל תחתו׳ ולא נזכר כל תנאי *) — כי לבנ״י אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות (תניא פ״א) ועל נשמה האחת דכאו״א על׳ נאמר חלק הוי׳ עמו (אגה״ת פ״ה), גם כשאין עושין רש״מ הם חלק דשם הוי׳ שלמעלה מהטבע.

41) ע״ד רחב״ד (ברכות לג, א). וע״ד שצ״ג מותר להתגרות כו׳ (ברכות ז, ב. מגילה ו, ב).

42) ישעי׳ ס, כא.

*) אבל ראה רש״י שם.